

Министерство образования Республики Саха (Якутия)
Муниципальное казенное учреждение «Муниципальный орган управления образования»
Муниципальное бюджетное общеобразовательное учреждение «Бордонская средняя общеобразовательная школа»

РАССМОТРЕНО:
на заседании МС
протокол № 1
от «28» августа 2018 г.

СОГЛАСОВАНО:
заместитель директора по УВР
Спирина (Спирина Л.Н.)
«29» августа 2018 г.

УТВЕРЖДЕНО:
и.о. директора школы
Спирина (Спирина Л.Н.)
«29» августа 2018 г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА ПО ЛИТЕРАТУРНОМУ ЧТЕНИЮ НА РОДНОМ ЯЗЫКЕ

на 2018 - 2019 учебный год

Ступень обучения (класс) начальное общее, 4 класс
(начальное общее, основное общее, среднее (полное) общее образование с указанием классов)

Количество часов 66 Уровень базовый
(базовый, профильный)

Учитель Алексеева Мария Михайловна

«Якутское литературное чтение» для 1-4 классов общеобразовательных учреждений с обучением на языке саха разработана в соответствии с учебным планом МБОУ НьБордонская СОШ», разработанным на основе «Примерного учебного плана» МО и науки РФ, с программой «Школа России», также на основе научных исследований ФГБНУ «Институт национальных школ Республики Саха (Якутия)» и примерной программы учебного предмета «Литературное чтение» (литературное чтение на языке саха).

(указать примерную или авторскую программу/программы, издательство, год издания при наличии)

БЫҢААРЫЫ СУРУК Үөрэх предметин өйдөбүлэ

Үлэ бырагыраамата Федеральной государственной үөрэх ставдартыгар, «Россия гражданынын личноһын сизрин-майгытын сайыннарышга уонна иитиигэ Концепциятыгар», үөрэх предметин үөрэтии түмүкгэригэр олобуран сурулунна.

Бастакы сүһүөх оскуолаҕа литературнай аабыы сүрүн предметгэртэн биирдэстэрэ, икки хайысханы тутуһар: уус-уран айымныыны үөрэтии уонна тылы сайыннарыы. Предмет оҕо ааһар үөрүйэбин, тылынан уонна суругунан санатын сайыннарар сүрүн оруоллаах. Оҕо оҕо ааһар уонна тиэкиһи кытта үлэлиир үөрүйэх инмит эрэ буоллабына атын предметтэргэ ситиһиилээхтик үөрэнэрэ өйдөнөр.

Литературнай аабыы предмет оҕо сааһыгар сөптөөх өйү-санааны, айар, толкуйдуур дьобуру, майгыны-сигилини сайыннарар, аабыы эйгэтигэр киллэрэр, кинигэбэ интэриэһи үөскэтэр, ааһар баһаны олохсутар, уус-уран айымныы тыл искусствота буоларын өйдөтөр, тылын-өһүн, оҕо бэйэтэ сайдар, дьону кытта бодоруһар кыабын олохсутар. Аабыы оҕо лиичинэс быһыытынан сайдарыгар, тулалыыр эйгэтин өйүнэн-сүрүбүнэн, дууһатынан ылынарыгар суолтата улахан. Бу этиллэр санаа литературнай аабыы предмет сүрүн сыалын быһаарар:

- аабыы араас көрүнүн олохсутуу;
- уус-уран айымныы тиэкиһин кытта үлэбэ оҕо тылын-өһүн сайыннарыы;
- араас көрүннээх информациянан үлэлиир үөрүйэхтэри сайыннарыы;
- оҕону уус-уран айымныыга сыһыарыы, айымныыны истэргэ, тылга болжомтолоох буолууга иити;
- оҕо тус олоһун айымныы нөнүө сизр-майгы сыаннастарынан байытыы;
- оҕо литературатын эйгэтигэр киллэри; кинигэбэ интэриэһи, ситимнээхтик, тиһиктээхтик ааһар баһаны үөскэтии;
- тиэкиһи уонна кинигэни кытта үлэлиир үөрүйэби инэри, үөрэх уонна научнай-познавательнай тиэкиһинэн үлэ бастакы үөрүйэхгэрин олохсутуу.

Маннайгы кылааска буукубаар кэнниттэн үөрэх дьылын иккис анаарыгар литературнай аабыы предметин үөрэтии саҕаланар. Уус-уран айымныыны ааһан, үөрэнээччи айымныы ааптарын, дьоруойдарын кытта сэхэргэхэр, дьоруойдары кытта аптыһар, сизр-майгы өрүтгэрин, кинилэр сыһыаннарын ырытан, тоҕо итинник буолбутун, ол суолтатын, төрүөтүн өйдүүр буолар.

Уус-уран айымныы тыл искусствота буоларын аабыы уроугар ааһан, тыл уроугар ырытан, айымныыны ырытар үлэбэ тылы тэннээн, ааптар этэр санаатын, иэйиитин өйдүүр. Үөрэнээччи айымныы дьоруойдарыгар бэйэтин сыһыанын быһаарар, суруйааччы уонна айымныы туһунан санаатын этэн, сыһыанын көрдөрөр.

Предмет сүрүн ис хоһоонун араас оҕо литературата (*саха, Саха сирин хотугу омугарын, Россия араас омугарын, тас дойдуга суруйааччыларын айымныыларга*), научнай-популярнай айымныылар арыяллар. Уус-уран уонна научнай-биллэрэр айымныылары тэннээн көрүү тыл искусствотын диринник өйдүүргэ көмөлөһөр. «Литературнай аабыы» предмети атын предметгэри («Культура», «Тулалыыр эйгэ», «Музыка», «Уруһуй») кытта ситимнээхтик үөрэтии, ырытыы көдүүстээх, олоххо туох барыта ситимнээх диэн өйдөбүлү үөскэтэр.

Литературнай аабыы предмет ис хоһооно:

1. Саҥа үлэтин көрүннэрэ. Бодоруһуу кулгуурата.
2. Тиэкиһи кытта үлэ көрүннэрэ. Саҥа-ингэ үлэтэ.
3. Уус-уран айымныыны кытта үлэ. Кэрэ эйгэтэ уонна сизр-майгы өртүгэр үлэ.
4. Оҕо ааһар эйгэтэ. Аабыы кулгуурата.

Бастакы саҕа — Саҥа үлэтин көрүннэрэ. Бодоруһуу кулгуурата. Манна оҕо ааһар уонна суруйар, истэр уонна санарар, араас сһуацияларга саҥа араас көрүнүн туһанарга туһуланар. Бырагыраама таска сүһүөхтээн аабыыттан сыһаа бүтүн тылынан, онтон интонация, аабыы тэтимэ, ис хоһоонноохтук аабыы, сыһаа искэ аабыыга болжомто уураар, бастакы сүһүөх саха оскуолатын үөрэнээч-читэ мүнүүтэбэ ааһар нуорматын, быһа

холоон биэрэр. Оскуоланы бүтэрэр үөрэнээччи быһа холоон мүнүүтэбэ 80-100 тылы ааҕар. Маннык нуорма оҕо бэйэтигэр эрэллээх буолуутун, аахпыт тиэкиһин ис хоһоонун өйдүүрүн, үөрэх тиэкистэрин кытта үлэбэ көбүлүүр.

Предмет ис хоһоонугар *исти* диэн салаа ирдэбил быһыытынан бэриллэр. Бу салаа оҕо тылга, дьон санатыгар болҕомтолоох буоларын, этиллибит кэрчик сүрүн санаатын араарарын, өйдүүрүн, ырытарын, өйдөмөт түгэннэ туоһулаһар ыйытыылары биэрэрин ирдиир.

Сананы сайыннары (бэйэ санаатын этии, ыйытыи биэри, ыйытыыга эппэт, кэпсэтии, кэпсэһи) саҕа этикетин кытта быстыспат ситимнээхтик бэриллэр. Үөрэнээччи санарыан иннинэ тугу этиэн баҕарарын толкуйдаан, ырытан, хонтуруолланан, атын киһини болҕойон истэн, кэпсэтэр киһитигэр убаастабыллаахтык сыһыаннаһан итиллэрэ эрэйиллэр.

Улахан болҕомто сурук үлэтигэр ууруллар. Ааҕы уруогар үөрэнээччи аахпыт тиэкиһигэр олобуран бэриллэр тиэмэбэ бэйэ санаатын, аахпыттан, өйтөн (*ойуулаан, ырытан, кэпсээн*) суруйа үөрэнэр. Бастагы сүһүөх оскуолаҕа оҕо истэр, санарар, ааҕар уонна суруйар дьобуруун сайыннарар.

Иккис салаа — «Тиэкиһи кытта үлэ көрүннэрэ. Саҕа-ингэ үлэтэ».

Уус-уран айымньыны кытта үлэбэ үөрэнээччи тиэкиһи чаастарга үллэрэ, чаастарга аат биэрэ, былаан оноро, аахпыт тиэкиһин кышгатаан уонна сиһилии кэпси, сүрүн санаатын араара уонна ону бэйэ тылынан этэргэ үөрэнэр. Бу салаа тиэкис араас көрүнүн өвдүү (*ойуулуур, ырытар, кэпсиэр*), тиэкис аатын ис хоһоонун кытта ситимни, үөрэх, научнай-биллэрэр уонна уус-уран тиэкиһи араара, суолтатын быһаара үөрэнэр. Үөрэнээччи бодоруһуу арааһын, сыалын- соругун өйдүү үөрэнэр, учуутал көмөтүнэн кэтээн көрөр.

Уус салаа — «Уус-уран айымньыга кэрэ уонна сизэр-майгы итиллиитигэр үлэ» оҕо уус-уран айымньы нөнүө сизэр-майгы туһунан өйдөбүлэ кэнииригэр, эстетическэй уонна айар дьобура савдытыгар туһуланар. Оҕо уус-уран айымньыга да, биллэрэр да тиэкискэ тулалыыр эйгэ ойууланар ньыматын араара, уратыһаһар өрүтүн өйдүү, бэйэ тиэкиһин оноро үөрэнэр. Бырагыраама оҕо эрэ уус-уран литературатын кытта буолбакка, искусство атын көрүннэрин тиэкистэрин (айымньыһарын) кытта билсиһиннэрэр.

Үөрэнээччи уус-уран айымньыны научнай-биллэрэр ис хоһоон- ноох тиэкистэн араара үөрэнэр. Уус-уран айымньы — ааптар айымньы- та, кини баай тыл-өс көмөтүнэн тулалыыр эйгэ уонна дьон араас сыһыанын, ааҕааччыга үтүө сыаннастары, майгыны-сигилини ингэрэр, кэрэбэ угууар искусство ураты көрүнэ диэн өвдүүр. Литературнай ааҕы ис хоһоонугар уус-уран айымньыны судургу ырытыы: ол эбэтэр бастаан тиэкиһи сабаҕалаан, истэн, онтон ааҕан, ырытан, хат-хат төн- нөн, ис хоһоонун, саҕаланытын, бүтүүтүн ырытан, айымньы аатын, сүрүн санаатын, ис хоһоонун кытта тэннээн көрүү ытыллар. Айым- ньыны ырытыыга термин туттуллубта. Айымньы уус-уран тыла ааҕы бары этабыгар болҕомто киинигэр турар. Тиэкис аналиһыгар тыш (эпитет, тэннэбил) туспа тутан ырытыллыбат, айымньыга сыһыаран, туох суолталаахтык туттуллубутун тоһоҕолоон бэлиэтэнэр, көрүллэр.

Ааҕы ис хоһоонугар 050 сааһыгар өйдөнөр тиэмэ уонна уус-уран айымньы проблемата, онно этиллэр майгы-сигили сыаннастара, тыла- өһө көрүллэллэр. Айымньыны ырытыы араас таһымнаах: сюжет таһымыгар (дьоруойдары кытта билсиһи, кэпсээнэр түгэни ырытыы); дьоруой таһымыгар (дьоруой тугу эрэ гынар сүрүн ис хоһооно, киниэхэ ааҕааччы сыһыана); ааптар таһымыгар (ааптар дьоруойугар сыһыана, ааптар этэр санаата уонна айымньы уопсай ис хоһооно). Маннык ырытыы айымньыны бүтүүн көрөргэ сүрүн хайысха буолар. Айымньыны араастаан ырытыы, оҕо айымньы ис хоһоонун өйдүүрүгэр, тылга болҕомто ууларыгар, өйө-санаата байарыгар, майгыта-сигилитэ тупсарыгар көдүүстээх. Айымньыны хаста да төхтүрүйэн ырытыы түмүгэр, оҕо доҕордоһуу, убаастабыл, кыра уонна кыаммат дьонно көмөлгө, үтүө сыһыан сыаннастарын ингэринэр, ааҕыттан дуоһууар, астынар, болҕомтолоох ааҕы түмүгэр айымньы туһунан, ис хоһоонугар бэйэтин сыһыанын этэр. Бырагыраама айылҕа тиэмэтин хабар элбэх айымньылаах, ол иһин оҕо айылҕаны кэтиир үөрүйэбэ олохсууар, олоҕун уопута савдар.

Оҕо айар дьобура сайдарыгар айымньыны оонньоон көрдөрөрө, онно кытгара улахан оруоллааһын бырагыраама учуоттуур. Айымньыны оонньоон көрдөрөрүгэр оҕо айымньыны, дьоруойдарын өвдүүр, бэйэтин сыһыанын тириэрдэн оонньоур.

Төрдүс салаа «Оҕо ааҕар эйгэтэ. Ааҕы култуурата» ааҕы эйгэтин ис хоһоонун уонна ааҕыллыан сөптөөх айымньы аатын ыйар. Манна саха, Саха сириг хотугу омуктарын, Россия араас омуктарын, тас дойду суруйааччыларын уус-уран айымньылары, научнай-биллэрэр, аныгы кэм суруйааччыларын айымньылары, ону таһынан норуот тылынан уус- уран айымньыта (остуоруйа, үһүйээн, ырыа, өс хоһооно, таабырын о.д.а.) киирэллэр. Бырагыраама кыра оҕо интэриэһин учуоттаан, олох араас өртүн хабар айымньыларга болҕомто (уулар) биэрэр: бэйэ саастыылааһын

уонна улахан дьону кытта сыһыан, мүччүргэннээх сырыы, айылҕа, дойду историята, култуурата, омулгар култууралара, ону тэннээн көрүү, биир тиэмэлээх араас ааптар айымньытын аабыы, ырытыы о.д.а. Тиэмэ төһөнөн киэн да, оҕо соччонон олоҕун уопута байар кыахтанар, билэр-көрөр баҕата кэниир, ааҕар кыаҕа сайдар, аабыы култуурата инэр. Киирбит айымньылар кыра саастаах оҕо өйүн- санаатын, майгытын-сигилитин, эстетическэй өттүнэн иитиигэ оруоллара улахан. Оҕо ааҕар үөрүүэҕэ сайдыытын көрөн, тулалыыр эйгэтин туһунан билиитэ диригээн истэбин аайы, ааҕар эйгэтэ кылаастан кылааска кэнээн, эбиллэн, байытыллан иһэр. Сыыйа оҕо библиографическай култуурата олохсуйар.

Онон литературнай аабыы кууруһа художественнай-эстетическэй, өй-санаа, майгы-сигили хайысхалаах буолан аабыы кэмпитиэн-сийэтин байытар, кэнэтэр. Үөрэнээччи бэйэтин билиитин, ааҕар үөрүүэбин, сатабылын үөрэх сыалын уонна тустаах олох түгэннэрин быһаарарыгар сөпкө туһанар үөрүүэбин олохсутунар, кэпсэтэр эйгэтэ кэниир, аабыы култуурата сайдар (аахпытын диригник өйдүүр, ааҕар кинигэтин талар үөрүүэхтэнэр, уус-уран литератураны өрүү ааҕар баҕата олохсуйар). Оҕо ааҕар култуурата төһөнөн баай да, соччонон үтүө майгылаах-сигилилээх уонна кэрэ өтгүгэр сайдыылаах.

Түмүктээн эттэххэ, «Литературнай аабыы» ис хоһооно оҕо тылын- өһүн, аан дойду уус-уран литературатыгар кириитин, ааҕар кыабын, ааҕар култууратын сайыннарар, байыгар.

Үөрэх былааныгар үөрэх предметин миэстэтэ

Үөрэх бышаанынан алын сүһүөх оскуолаҕа литературнай аабыыны үөрэтиигэ 4 кылааска — 68 чаас.

Үөрэх предметин үөрэтии түмүгэ

Ытык өйдөбүллэри үөрэнээччигэ инэрии түмүгэ

1. Төрөөбүт дойдунан, дойду историятынан уонна норуотгарынан киэн туттуу санаатын олохсутуу;
2. Атын омул историятыгар уонна култууратыгар убаастабытлаахтык сыһыаннаһыы.
3. Үөрэнэр баҕаны, бэйэни сайыннарыы.
4. Бодоруһууга майгы-сигили нуорматын, бэйэ эппиэтинэһин сайыннарар, салайынар.
5. Эстетическэй сыһыаны олохсутуу.
6. Сиэрдээх быһыыны, атын дьонно амарах сыһыаны сайыннарыы.
7. Бииргэ үлэлиир сатабылы сайыннарыы;
8. Үтүө сыһыаннаах бодоруһууну олохсутуу;
9. Мөккүөрдээх түгэнтэн сатаан тахсар үөрүүэби олохсутуу;
10. Айымньылаах үлэҕэ баҕаны үөскэтии, сэрэхтээх, чөл олох туһунан өйдөбүлү, сыһыаны олохсутуу.

Үөрэх сатабылларын сайыннарыы түмүгэ

1. Араас тиэкиһи ис хоһоонноохтук ааҕар, үчүгэйдик толкуйдаан сангарар, тылынан уонна суругунан тиэкиһи онорор;
2. Сорудабы толорорго сана араас көрүннэрин, ньымаларын ...
3. Сэһэргэхэр киһитин болҕойон истэр, кэпсэтэргэ бэлэм, кэпстиигэ араас санаа үөскүүрүн өйдүүр, бэйэ санаатын тиэрдэргэ кыһаллар, дакаастыы сатыыр.
4. Тэннэбил, ырытыы, түмүү, түмүктээһин, наардааһын, маарын- ныры, хардарыта сибээһи, төрүөтү булар, хайа баҕарар тиэмэҕэ кэпсэтиһиигэ кыттар.
5. Атын предметгэри үөрэтэргэ «Литературнай аабыы» төрүт буола- рын уонна предметгэр алтыһыларын өйдүүр (бодоруһуу, култуура, айымньылаах үлэ; кинигэ, ааптар, айымньы ис хоһооно; уус-уран тиэкис уо.д.а.); гуманитарнай-эстетическэй хайысхалаах предметтэр икки ардыларынаабы сибээстэрин өйдүүр.
6. Үөрэх дьарыгын сыалын уонна соругун өйдүүр, сөптөөх ньымалары булан тутгар, туһанар.
7. Үөрэх дьарыгын туруоруллубут сорокгарга олоҕуран былаанныыр, хонтуруолланар уонна сыаналанар, ситиһиигэ тиэрдэр ордук көдүүстээх ньымалары быһаарар.

Тустаах үөрэх предметин үөрэтийн түмүгэ

1. Уус-уран айымньы омок уонна аан дойду култуурата, сизэр-майгы сыаннастара уонна баар үгэстэр харыстабыллаах буолуохтаахтарын, кэлэр көлүөнэҕэ тиэрдиллиэхтээҕин өйдүүр.
2. Кинигэ — киһи-аймах култууратын ураты сыаннаһа буоларын өйдөөн, харыстабыллаах сыһыаны олохсутуу.
3. Уус-уран айымньы тыл искусствота диэн өйдүүр, харыстабыллаахтык сыһыаннаһар.
4. Саха уонна Россия элбэх ахсааннаах норуоттарын уус-уран литератураларын духуобунай уонна сизэр-майгы сыаннастарын өйдүүр.
5. Сайдыылаах, үөрэх бары предметтэригэр ситиһиилээх буолууга тиһиктээх ааҕы суолтатын өйдүүр; аан дойду, Россия историятын уонна култууратын, үтүө уонна мөкү сыһыан, сизэр-майгы туһунан бастакы өйдөбүллээх.
6. Ааҕы суолтатын, араас көрүҥнээх тиэкис (билиһиннэрэр, үөрэтэр, талар. көрдүүр, чинчийэр) уратытын уонна ис хоһоонун өйдүүр, дьүүллэһиитэр кытгар, герой араас быһыытын-майгытын сизэр-майгы өггүнэн ырытар, сыаналыыр.
7. Таска уонна искэ ааҕы техникатын баһылааһын, аахпыты араастаан уларытыы, уус-уран, научнай-популярнай уонна үөрэтэр тиэкистэри ырытарга судургу литературоведческэй өйдөбүллэри туһаныы, салгыы ааҕааччы быһыытынан уонна тыла-өһө сайдыытыгар суолталааҕын өйдүүр.
8. Бэйэ ааҕарга сөптөөх кинигэни талары сатыыр, тиэмэтическэй, алфавитынан каталогтары уонна сүбэлиир испииһэги туһанар, бэйэ ситиһиитин, кыаҕын сыаналанар, тупсарынар, эбии дьарыкганарга, информация хомууарга ыйар-кэрдэр матырыйаалынан таба туһанар.

Үөрэх предметин ис хоһооно

Сангары уонна ааҕы үлэтин көрүннэрэ

Истии. Туора сананы истэн ылыныы (кэпсэтэр киһи саната, араас тиэкиһи ааҕы). Туора сананы хайдах баарынан өйдөөһүн, истибит айымньы туһунан ыйытыыга сатаан хоруйдааһын, буолбуту сааһылаан быһаарыы; сана соругун өйдөөһүн; үөрэх, научнай- биллэрэр, уус-уран айымньы тиэкистэрин истэн баран, ыйытыыны сатаан биэрии.

Таска ааҕы. Тылы, этиини уонна тиэкиһи буукубалаабакка уонна сүһүөхтээхкэ таба ааҕы. Сүһүөхүнэн ааҕыттан сыһыа бүтүн тылынан өйдөөн ааҕы, тыл ситимин интонациянан холбоһун; тиэкис ис хоһоонун өйдүүр туһугар кылаастан кылааска ааҕы тэттимин түргэтэтии. Сангарар сана (тыл ситимэ уонна этии) суолтатын өйдүүргэ ыйыш биэрии. Дьобус тиэкиһи хоһоонноохтук ааҕы: таба сангары уонна интонация нуорматын тутуу; ааҕы соругун өйдөөһүн, ааҕар айымньыга сыһыаны көрдөрүүгэ интонацияны тутуу, сангары уонна бодоруу соругар сөп түбэһиннэрэн ааҕы тэттимин түргэтэтии эбэтэр бытаарды. Сурук бэлиэтэ чорботулар этиилэрин интонациялаахтык ааҕы. Араас көрүҥнээх уонна тиһтээх тиэкистэр уратыларын өйдөөһүн.

Искэ ааҕы. Кээмэйинэн уонна көрүҥүнэн (жанрынан) сөптөөх айымньылары таска ааҕыттан сыһыа искэ ааҕыга көһүү. Аахпыт тиэкиһи өйдүүргэ ис хоһоонун санатыһан уонна ыйытыыларга хоруйдаан хонтуруолланыы уонна көннөрүнэр ньымалары туһаныы.

Ааҕы араас көрүҥүн (үөрэтэр, талар, билсэр) туһанан, үөрэх уонна научнай-биллэрэр тиэкистэн информацияны була үөрэнии.

Ааҕы араас көрүҥүн уратытын өйдөөһүн: факт, ойуулааһын, этиини толоруу уо.д.а.

Араас көрүҥнээх тиэкиһинэн үлэ. Уус-уран, үөрэх, научнай- популярнай тиэкистэр өйдөбүллэрин билии, кинилэри тэннээһин. Маннык көрүҥнээх тиэкистэри оноруу соруктара. Көннөрү этиилэртэн тиэкиһи араарар үөрүйэҕи баһылааһын.

Тиэкис тиэмэтин уонна сүрүн санаатын бэйэ быһаарыыта; төрүөт уонна түмүк сибээстэрин быһаарыы; тиэкиһи сөптөөх кэрчиктэргэ араарыы. Хас биирдии кэрчик уонна тиэкис сүрүн чаастарын быһаарыы, аат биэрии; тиэкис ис хоһоонунан аатгыыр, ыйытыы этиилэ-ринэн эбэтэр бэйэ толкуйунан былаан оноруу. Тирэх тылларынан эбэтэр бэйэ онорбут былаанынан тиэкиһи ситилии, талан, кылгатын кэпсээһин. Кэпсиригэ туох кэнниттэн туох буоларын чопчу ситимнээн тутуу. Аахпыт тиэкиһи эбэтэр атын бэриллэбит холобуру үтү-гүннэрэн, ойуулааһын, сэлэргээһин, толкуйдааһын тиэкиһи оноруу. Кэпсэтии кэмигэр кинилэри туох сыаллаах туһанары быһаарыы.

Элбэх информация араас көрүҥүн кытта үлэлээһин.

Уопсай ырытыгыга кыттыы: ыйытыгыга хоруйдааһын, чопчу тиэмэҕэ иһитиннэриин оноруу, атын киһи этэрин истии, кэпсэтии кэмигэр хоруйдары толорон, ситэрэн биэриин. Ыйынныгы уонна кордорөр- ойуулуур матырыйаалы туһаныы.

Тиэкис ис хоһоонун ойуулааһын (айылҕа, герой тас көрүнэ, буолар сирэ) уонна тОлкуйдааһын (туох туһунан кэпсэнэрэ, сүрүн санаата) ньымаларын туһанан хаттаан оноруу. Уус-уран уонна научнай- биллэрэр айымньылары тэннээһин, кэпсэтиигэ туох сыаллаах туһанары быһаарыы: ааҕааччы иэйиитигэр сабысчаллааһын.

Библиографическай кулгуура. Кинигэ - искусство ураты көрүнэ. Кинигэ — билии төрдө. Саха сиригэр бастакы кинигэлэр уонна кинигэни бэчээттээһин саҕаланыыта (уопсай өйдөбүл). Үөрэх, уус- уран, ыйыннык кинигэ. Кинигэ ис хоһооно эбэтэр иһинээбитэ, таһа, титульнай илииһэ, аннотацията, ойуулар (иллюстрациялар). Кинигэҕэ информация көрүнэ: научнай, уус-уран (кинигэ тас көстүүтүгэр олобуруу, ыйар- иллюстративнай матырыйаал).

Кинигэ тиибэ: айымньы-кинигэ, хомуурунньук-кинигэ, суруйуу- лар хомуурдара, периодическай бэчээт, ыйыннык, тылдыт, энциклопедия арааһа.

Бэриллит испииһэгинэн кинигэни талыы, картотекалар, библио- текаҕа оҕо кинигэлэрин туһаныы. Алфавитынан каталог. Оҕо сааһыгар сөптөөх тылдытынан уонна ыйыннык-литературанан туһаныыта.

Учуутал көмөтүнэн үөрэх уонна научнай-популярнай тиэкистэр уратыларын быһаарыы.

Уус-уран айымньы тиэкиһинэн үлэ. Уус-уран айымньы ис хоһоонун өйдөөһүн, иэйиилээхтик ылыныы. Айымньы аатын кытта ис хоһоонун өйдөөн ситимнээһин.

Уус-уран тиэкис уратыгын быһаарыы, айыллыбыт сыалын өйдөөһүн (ааҕааччыга ойууламмыт хартыына уонна уран тыл ньымата).

Тылы хайдах иһиллэринэн уонна суолтатынан ырытыы, конө уонна көспүт суолга. Суруйааччы айбыт хартыынатын өйгө ойуулуур үөрүйэх.

Тыл ойуулуур-дьүһүннүүр ньыматын туһанан, айымньы тиэкиһин эбэтэр быһа тардыыны бэйэ айыыта. Уруһуйдарынан эбэтэр иллюстрацияларынан кэпсээн айыы; уус-уран айымньыттан иллюстрацияҕа сөп түбэхэр кэрчикгэри булуу. Аахпыт тиэкистэн быһа тардыыны тылынан ойуулааһын.

Айымньы геройун характеристикалааһын (мэтириэтэ, майгыта, тутгуута-хаптыыта, саната), буолбут быһыы төрүөтүн ырытыы. Сүрүн санааны тириэрдэн, сиһилии, талан уонна кылгатын кэпсиир дьобуру шгэриин. Геройдар быһыыларын маарыннатан эбэтэр утары тутан тэннээһин; онно сөп түбэхэр тылы эбэтэр тыл ситимин булуу. Тиэкиһи ырытыыга учуутал көмөтүнэн ааптар геройга сыһыанын, айымньы сүрүн санаатын быһаарыы.

Тиэкистэн сөптөөх кэрчикгэри булуу: айылҕаны ойуулааһын, буолар сирэ-уота, герой туттуута-хаптыыта. Бэриллит быһа тардыыны бэйэ талан кэпсээһинэ, тирэх тылы, тыл ситимин кэпсээнтэн булуу. Буолар түгэннэринэн, уйулҕаны ойуулааһынынан, геройдар быһыыланыларынан маарыннаһар быһа тардыылары араас айымньыттан булан тэннээһин; түмүү уонна түмүктээһин.

Кыра кээмэйдээх хоһооннору уонна норуот тылынан айымньы- ларын өйтөн ааҕыыга үөрэтии.

«Төрөөбүт дойду» диэн өйдөбүлү ингэринии, киниэхэ таптал Россия бары норуоттары айымньытыгар көстүүтэ. Араас норуот тылынан айымньытыгар тиэмэ, сүрүн санаа, герой, сир-майгы сыанабыла маарышаһыыта. Россия духуобунай-нравственной, култуурунай үгэстэрин ышыны, үөрэниин.

Литературнай - уус-уран айымньышарга арыллар амарах санаа, чиз- Ынэй, хорсун быһыы, доҕордоһуу, өстөһүү, аба-сата, кырык, бэйэ суол- татын билини, дьолунаах, сирдээх буолу курдук сир-майгы, этика өйдөбүллэрин ылыныы, ингэринии. Бу өйдөбүллэри герей атын дьонго, айылҕаҕа, тулалыыр эйгэҕэ сыһыанын холбуругар олобуран ырытыы.

Дьону ысытга сыһыанна бэйэҕэр баҕарбаккын онорума, бэйэҕин таитыырын курдук атын киһини таитаа диэн сир-майгы, сир-сигили быраабылаларын тутуһуу туһунан толкуидааһын; ону күннээҕи олоххо алтыһыыга туһаныы; бэйэмсэх, ымсыы буолуу, хара санааланы курдуктартан тутунар санаа. Өстөһүүтэ, кырыктыыыга, бэйэмсэх буолууга, атын киһи личноһыгар ытыккабыла суох сыһыаннаһыыга олобууар алтыһыы көдүүһэ суоҕун дакаастыыр сюжеттар, литературнай персонажтар быһыылар маарыннаһыыта.

Истинник санаһыга, тапталга, тулуурга, хардарыта көмөҕө, аһыныгас уонна амарах буолууга, алдьархайтан быһааһын, тылга туруу, албынтан-көлдүнтэн куотунуу курдуктарга олобуран, доҕотторун кытта истинник сыһыаннаһар кэпсээн уонна остуоруйа геройдарын быһыыларыттан холобуру ажалар үөрүйэх.

Айымньы геройдарын үтүө уонна мөкү быһыыларын өйдөөһүн, учуутал көмөтүнэн санааны олохтоохгук этиини. Бэйэ быһыытын ырытыы, литературнай айымньыгтан сөбүлүүр геройу үтүкүгэр баҕа.

Үөрэх, научнай-популярнай уонна уус-уран тизкини кытта үлэ. Айымньы аатын өйдөөһүн, ис хоһоонун кытта ситимнээһин. Үөрэх уонна научнай-популярнай тизкистэр уратыларын туһунан информациялааһын. Үһүээн, сэхэн, танара кэпсээннэрин биир уопсай уратыларын өйдөөһүн (быһа тардыы эбэтэр дьобус тизкис). Төрүөт уонна түмүк сибээһин олохтоһунна араас көрүннээх тизкини ырытыы судургу ньымаларын кытта билсиһии. Тизкис сүрүн санаатын быһаарыы. Тизкини чаастарга араарыы. Кыра тизмэлэри быһаарыы. Күлүүс эбэтэр тирэх тыллар. Тизкини хатгаан оноруу алгоритмын тутгуу. Күлүүс тылга, моделга, схемаҕа тирэҕирэн тизкини хаттаан оноруу. Тизкини сиһилии кэисээһини. Тизкистэн сүрүнүн арааран кылгатан кэпсээһин.

Кэпсэтэр үөрүйэх. Бодоруһуу сизэр. Диалокка, сана биир көрүнэр, кэпсэтээччилэр санаа атастаһалларын өйдөөһүн. Диалог уратытынан кэпсэтии сыалын билии, ыйытыыны уонна хоруйу толкуйдааһын, кэпсэтэр киһини истэр үөрүйэх, кэпсэтиини ыйытыы уонна реплика көмөтүнэн көбүлээһин буолаллар; тизкис ис хоһоонугар уонна бэйэ тус уопутугар олобуран, бэриллит тизмэҕэ эбэтэр айымньы туһунан бэйэ санаатын этии. Бодоруһуу сизэрин тутуһуу. Норуот тылынан айымньы- тыпар олобуран, норуот кэпсэтэр сизэрин уратыларын кытта билси.

Монолог — сана биир ураты көрүнэ. Тизкискэ (бэриллит тизмэ эбэтэр ыйытыыга хоруй) олобуран, сүрүн санааны быһааран дьобус этиини сангарар үөрүйэх. Аахпыт эбэтэр истибит научнай-популярнай, үөрэх уонна уус-уран тизкистэр уратыларын учуоттаан туран тириэрдии.

Тугу этэри эрдэ былааннааһын (хайдах саҕалыыры, онтон тугу этэри уонна тугунан түмүкүүрү); этэр санаа сыалыгар сөп түбэхэр тылы-өһү булуу. Ойуунан, аахпыт тизкиһинэн эбэтэр бэриллит тизмэҕэ ситимнээх сана, кэпсэтии сизэрин тутуһан тылынан кылгас кэпсээни оноруу.

Сурук. Суругунан сана сизэр. Суругунан сана нуорматын тутуһуу: ис хоһоон аатыгар, тизмэтигэр сөп түбэһитэ (буолар сирэ, герой характера). Суругунан санаҕа тыл ойуулуур-дьүһүннүүр ньыматын туттуу (синоним, антоним, тэннээһин). Суругунан тизкини бэрэбиэркэлэнии уонна көннөрүү.

Бэриллит тизмэҕэ, бэйэ кэтээн көрүүтүнэн эбэтэр аахпыт айымньы туһунан кылгас өйтөн суруйуу, ойуулааһын уонна толкуйдааһын ньымаларын туһунан кинигэ, дьобус кэпсээн (бэйэ олоҕор буолбут түгэн) суруйуу.

Оҕо ааҕар эйгэтэ

Норуоттар тылынан уус-уран айымньылары. Кыра кылаас үөрэнээччитин сааһыгар сөптөөх XIX—XX үйэтээҕи Россия норуоттарын уонна тас дойдулар литератураларын, оҕо литературатын классикгарын, Россия норуоттарын уонна тас дойдулар билигини суруйааччыларын айымньылары. Уус-уран, научнай-популярнай, историческай, мүччүргэннээх сырыылардаах, ыйынньык-энциклопедия кинигэлэр, оҕо хаһыата, сурунаала. Кылааска ааҕыыга уонна истиигэ, бэйэ уонна дьыэ кэргэнинэн ааҕыыга, атын оҕолору кытта уонна дьыэ кэргэнгэ ырытыыга аналлаах айымньылар араас көрүннэрэ (саха уонна Россия норуоттарын остуоруйалара; таабырыннар, ырыалар, чабырҕахтар, өс хоһоонноро; кэпсээннэр уонна хоһооннор; үһүээннэр уонна номохгор).

Бырагыраама сүрүн тизмэлэрин ис хоһооно: араас норуот фольклора, Ийэ дойду, кинихэ таптал, историята, айылҕата; оҕо, ыал уонна оскуола; кырачаан доҕотторбут; үтүө быһыы, доҕордоһуу, чизинэй буолуу, албан аат; дыккилэр-дьиибэлэр, киэн туттар суруйааччыларбыт у.д.а.

Кышаас аайы бэриллэр уопсай тизмэлэргэ ааҕар үөрүйэҕи эрчийиигэ манньык салаалар тутуһуллаллар: «Библиотекаҕа дьарык», «Биһиги театр- быгг», «Бэйэ ааҕыыта», «Дьыэ кэргэнинэн ааҕыы», «Ойуулуур-дьүһүннүүр эйгэҕэ», «Айар бырайыак», «Айымньы Дойдутун кистэлэннэр».

Литература өйдөөбүллэринэн үлэ

Тизкистэн ойуулуур-дьүһүннүүр ньыманы булан араары: синоним, антоним; уус-уран быһаары, тэннээһин, метафора, сирэйдээн этии (учуутал көмөтүнэн).

Литература өйдөбүллэрин быһа холуйан билии: уус-уран айымны, тыл искусствота, ааптар (кэпсээчи), тиэмэ, герой (мэтириэтэ, тутгуута-хаптыта, майгыта, саната); ааптар геройга сыһыана (учуутал көмөтүнэн).

Сэһэн (кэпсээн) тутулун туһунан уопсай өйдөбүл, ойуулааһын (айылҕа, мэтириэт, мал-сал), толкуйдааһын (герой монолога, геройдар кэпсэтиилэрэ).

Кэпсээнинэн уонна хоһоонунан сана, хоһоонунан айымны уратыта (ритм, рифма).

Айымны жанра. Историческай-литературнай өйдөбүллэр: фольклор уонна ааптар айымныта (араары).

Фольклор кыра жанрын билии, араары, сүрүн санаатын быһаары.

Остуоруйа көрүннэрэ: тыһнар-тыһннаах, олох-дьаһах, аптаах- алыптаах. Остуоруйа уус-уран уратыта: остуоруйа геройа, ойуулуур-дьүһүннүүр ньымалар, тутула. Литературнай остуоруйа. Олонхо өйдөбүлэ, олонхо, бухатыыр, геройдара, Орто дойду, олонхо тыла.

Кэпсээн, хоһоон, үгэ туһунан уопсай өйдөбүл, тутулларын уонна ойуулуур-дьүһүннүүр ньымаларын уратыга.

Айар үлэ

Аахпыт айымныга маарынатан ойуулааһыннаах уонна толкуйдаа- һыннаах остуоруйаны уонна кэпсээни айыы; учуутал көмөтүнэн остуоруйа сюжетын сайыннаран атын варианты толкуйдааһын.

Литературнай айымны тизкиһин уларытыы: оруолунан ааһы, инсценировкалааһын; хоһоонноохтук ааһы, тылынан ойуулааһын; ыһыллыбыт тизкиһи сааһылааһынга араас ньыманы туһаны (төрүүт- түмүк сибээһин олохтоохун, буолар түгэни сибээстээһин, дьайылары толорууга түһүмэхтэри тутуһуу); өйтөн айыылаах аахпытган суруйуу, уус-уран айымныга (маарынныыр тизкис), хуудоһунньук хартыына-тыгар, айымнынан ойуулар серияларыгар эбэтэр тус уопукка олобуран бэйэ тизкиһин айыы

Тылынан уус-уран, музыкальнай, ойуулуур-дьүһүннүүр айымны- лары тэннээн корүү; музыканы, хоһоону истиигэ олобуран бэйэ этиилэрин оноруу, онно бэйэ сыһыанын тириэрдии уонна ону тыл комотүнэн тириэрдии (учуутал көмөтүнэн).

ҮӨРЭХ ПРЕДМЕТИН МАТЕРИАЛЬНАЙ-ТЕХНИЧЕСКЭЙ ХААЧЧЫЙЫ

№	Материальной-технической тэриллэр	Ахсаана	Хос быһаары
Бибилэшкэ пуондата			
1.	Саха начаалынай оскуолатын 1—4 кылаастарыгар аналлаах «Литературнай ааһы» үөрэх иредметигэр үөрэтэр-методическай кэмиилиэк: Литературнай ааһыны 1—4 кылааска үөрэтиини сүрүннүүр бырагыраама. «Литературнай ааһы» предмети 1—4 кылааска үөрэтэр учебникгар. «Литературнай ааһы» предмети үөрэтиигэ 2—4 кылааска «Бэйэ ааһар кинигэтэ», 1—4 кылааска «Үлэ тэтэрээтэ», «Айар тэтэрээтэ», «Бэйэни бэрэбиэркэлэнэр тэтэрээтэ» эбии үөрэх босуобуйалара. Уус-уран кинигэлэр. «Олонхо эйгэтэ» серия кинигэлэрэ. Үөрэх элекгроннай босуобуйалара. Тыдһытгар (литература сахалы терминэ, быһаарылаах, синоним, антоним, омоним,	д к К, п	Кылаас бибилэтиэкэтин пуондатыгар РФ уонна СР Үөрэҕин министиэристибэлэрэ көнүллээбит үөрэнэр учебниктарын испиһэҕэ, ыйар-кэрдэр, нуормалыыр докумуоннар киирэллэр. Эбии матырыйаал быһыытынан үөрэх босуобуйатын бэчээттиргэ бырааптаах издательство таһаарбыт босуобуйалара туһаныллаллар. Бэйэ ааһытыгар талыллыбыт айымнылар киирэллэр. Айар тэтэрээккэ суругунан айар дьобуру сайыннарыга аналлаах үлэ көрүннэрэ торумнаналлар. Бэйэни бэрэбиэркэлэниигэ предмети үөрэтии түмүгүн ингэриниини хонтуруолланарыгар ыйыты уонна соруудах хомуурунньуга ананар.

<p>сомоџо домох, о.д.а.). Оџоџо аналлаах сахалы энциклопедиялар. Билиини-көрүүнү кэнэтэр (научнай- познавательнай) кинигэлэр: 1. Билиини диринэтэр серия: «Тиэргэннэџи зооарк», «Айылџа доџотторо», «Дьыл кэмнэрэ», «Биһиги бииргэ олоробут», «Ытык сирдэр», «Айылџа дьиктилэрэ», «Ытык дьоммут», «Дьокуускай — Саха сирин киин куората», «Саха сирэ уонна Россия». 2. «Саха Республикатын норуоттарын официальной символлара уонна национальной бырааһынныктара» серия: «Ыһыах», «Бакалдын», «Сабантуй», «Төрөөбүт тыл күнэ», «Олонхо күнэ», «Хомус күнэ». 3. «Сахам сирэ суруйааччы айымнытыгар» уус- уран кинигэ серията. «Литературнай ааџыы» үөрэх предмети 1—4 кылааска үөрэтии туһунан учууталга аналлаах методическай босуобуйа. СР Национальной оскуолаларын чинчийэр институт «Бастакы үктэл», «Иитии кыһата» научнай-методическай сурунааллара.</p>		<p>Литературнай өйдөбүллэринэн үлэџэ туһаайыллар.</p>
<p>Көрдөрөр-иһитиннэрэр босуобуйалар</p>		
<p>Суруйааччылар мэтириэттэрэ, хаартыскалара. Истиэнэџэ ыйанар таблицалар. Үөрэнэччигэ тус соруудахтаах карточкалар. Айымныы ис хоһоонунан сюжетгаах хартыыналар. Саха худоһунньукгарын үлэлэринэн альбом-серия.</p>		<p>СанПиН ирдэбиллэригэр сөп түбэһэллэр. Биирдиилээн, бөлөбүнэн үлэни хааччыарга аналлаах.</p>
<p>Аудиозапистар. Сахалыы уус-уран киинэлэр. «Саха сирин суруйааччыллара — оџолорго», «Саха сирин учуонайдара — оџолорго». Слайдалар (диапозитивтар): «Суруйааччы олоџо, аиар-үлэтэ».</p>		
<p>Оонньуулар уонна оонньуурдар</p>		
<p>Уус-уран айымныы ис хоһоонунан остуол оонньуулара. Уус-уран айымныынан инсценировка туруорууга куукула тыйаатыра.</p>		
<p>Кабинет техникескэй тэрриллэрэ</p>		
<p>Кылаас дуоската (таблицаны, постеры,</p>		<p>150х 150 см кырата суох кээмэйдээх.</p>

<p>хартынынаны сыһыарар тэриллэрдээх).</p> <p>Компьютер.</p> <p>Проектор арааһа.</p> <p>Сибээс араас көрүнгэ (окуулайинэҥэ, интернет).</p> <p>Сканер.</p> <p>Приинтер (струйнай, лазернай).</p> <p>Копиялыыр аппараат.</p> <p>Экран.</p> <p>Видеоплейер, DVD-плейер.</p> <p>Телевизор.</p> <p>Магнитофон, видеомагнитофон.</p> <p>Цифровой фотоаппараат, видеокамера.</p> <p>Интерактивнай дуоска.</p> <p>Учуутал остуола (тумбалаах).</p> <p>Үөрэнээччи остуола, олоппоһо.</p> <p>Кинигэ долбуура.</p> <p>Кинигэ уураар подставка.</p>		<p>72 см улахан диагоналлаах.</p>
---	--	-----------------------------------

Үөрэх кууруһун материалнай-техническэй хаачыйыыта кылаас туолуутун орто суотганыытын учуопуур (25-30 үөрэнээччи). Ыйыларга ахсаан көрдөрүүтүгэр анал бэлиэлэр туттуллаллар: Д — көрдөрөр-үөрэтэр экземпляр (1 экз.); К — толору кэмпилээк (кылаас оҕотун ахсааньттан тутулуктаах); Ф — уопсай үлэ кэмпилээгэ (толору кэмпилээкгэн икки төгүл аҕыйах, о.э. икки үөрэнээччигэ 1 экз. итэҕэһэ суох); П — бөлөбүнэн практической үлэҕэ анамьыт кэмпилээк (6-7 экз.).

Предмети үөрэтиигэ туттуллар хуодуһунньуктар үлэлэрэ

4кылаас

1. А.Осипов. На стойбище у оленеводов. Саккырыыр.
2. В.Карамзин. Песня Ньургуна.
3. М.Лукина. Сахалыы натюрморт.
4. А.Мунхалов. Этингээх ардах астыыта.
5. А.Мунхалов. Чурапчы көһөрүүтүн туһунан номох.
6. Юрий Спиридонов. Күһүн. Түүн.
7. В.Г. Петров. Күөх Лена.
8. Э. Сивцев. Гибель товарища.
9. Э.Сивцев. Чэйдээһин.
10. Е.Шапошников «Мэхээлээччэн булчут кэпсээнгэ» иллюстрациялара.
11. А.Осипов. Кулаковскай-Өксөкүлээх Өлөксөй.
12. А.Осипов. Саха норуотун суруйааччылара.
13. Э.Сивцев. Суруйааччы Алампа Софронов.

14. Э.Сивцев. Кыайы.
15. П.Романов. Бһых.
16. В.Карамзин. Кумысопитие.
17. Н.Курилов. Сага сиргэ.
18. Н.Курилов. Муняхит.
19. О.М. Ковалевский. Оленьи гонки.

КАЛЕНДАРНО – ТЕМАТИЧЕСКОЕ ПЛАНИРОВАНИЕ ПО ЛИТЕРАТУРНОМУ ЧТЕНИЮ НА ЯЗЫКЕ САХА

на 2018 – 2019 учебный год

Класс - 4

Учитель - Алексеева Мария Михайловна

Количество часов: всего - 66 часов; в неделю – 2 часа;

Планирование составлено на основе рабочей программы по литературному чтению на родном языке, составленной учителем начальных классов Алексеевой М.М., рассмотренной на заседании МС, протокол №__ от «__»_____ 2018 г., согласованной заместителем директора по УВР Спириной Л.Н. «__»_____2018 г., утвержденной и\о директора школы
Спириной Л.Н. «__»_____2018 г.
_____ (реквизиты утверждения рабочей программы с датой)

	1 четверть	2 четверть	3 четверть	4 четверть
Всего часов по программе	16	15	20	15
Дано уроков фактически				
Не выполнено (указать причину)				

Ытык өйдөбүллэр	Тиэмэлэринэн былааннааһын	Үөрэнээччи үлэтэ	Дьыэ5э үлэ	Дата		
		Кирири уруок (1 чаас)		план	факт	
Билиигэ дьулуһуу.	Кирири уруок. Болдьох бэлиэлэр. Учебник ис хоһооно. Ааптардар үөрэнээччигэ суруктара.	Учебнигынан сирдэтинэр. Соруудабы толорууга болдьох бэлиэлэри таба туһанар. Учебниктан наадалаах салааны булар. Учебник салааларын аатыгар олобуран, ханнык айымньылар үөрэттиллэллэрин сабаҕалыыр.		03.09		
Төрөөбүт дойду, хорсун быһыы, албан аат (9 чаас) Дойдум олобун кэпсээнэ. 1 чааһа.						
Төрөөбүт дойдуга, норуокка бэриниилээх буолуу. Сир үрдүгэр - Эйэ	1. Кирири уруок. Тиэмэ сүрүн өйдөбүллэрэ: үтүө дьыала, хорсун быһыы. Норуот историята. Төрөөбүт дойду туһунан өс хоһоонноро. Хоһоонноохтук аабыы. Дьүөрэлээн этии. Литература уонна ойуулуур- дьүһүннүүр искусство айымньыларын тэннээһин.	Тиэмэ аатыгар олобуран, туох туһунан айымньылар киирбитгэрин сабаҕалыыр. Тугу эмэ оноруу, хорсун быһыы диэн өйдөбүллэри быһаарар. Өс хоһооннор суолталарын быһаарар. «Төрөөбүт дойду диэн тугуй?» тиэмэбэ санаатын этэр. Төрөөбүт дойду диэн тылга суолталарынан чугас тыллары булар. Литература уонна ойуулуур-дьүһүннүүр искусство айымньыларын тэнниир. Таска уонна искэ аабар. Иһитиннэри оһорорго научнай-биллэрэр литератураттан наадалаах информацияны булар. Хартыына туһунан, хартыынаба ойууланар түгэн туһунан кэпсиир. Историческай ырыа уратытын этэр. Хоһоон ритмин быһаарар. Хоһоон ритмигэр олобуран хоһоонноохтук аабар. Айымньышаахтык кэпсээһин: айымньы геройдарын аатыттан кэпсиир. Кинигэ быыстапкатын тиэмэтин быһаарар. Кинигэ туһунан кэпсиир. Каталог тиэмэтинэн		06.09		
	2. С.Данилов. Сахам сирэ. Е.Макаров. Ахтылбан. Н.Габышев. Баай дойдулаахпыт		Төрөөбүт дойду туһунан өс хоһоонноро-билэн кэли	с.16 өйтөн аабарга бэлэмнэн	10.09	
	3. Далан. Кыракый хорсун кыыс Ньырбачаан туһунан кэпсээн.		Тыгын Дархан-Бэйэ аабыыта кинигэттэн кэпсииргэ бэлэмнэн		13.09	
	4. И.Данилов. Туймаада хочото.		Улуу Туймаада- ойуулааһын текст суруйуу		17.09	

	<p>5. Т.Е. Сметанин. Снайпер саата. Н.Якутской. Өлүүнү кыайбыт - өлбөт. Айымньылар сибээстэрэ. Чабылҕан. Герой Попов туһунан ырыа.</p>	<p>наадалаах кинигэни булар. Бөлөбүнэн үлэбэ кыттар, биір тылы булар. Учебникка баар хонтуруоллуур үлэбэ олобуран, ситиһиилэрин сыаналанар уонна бэйэтин бэрэбиэркэлэнэр. Өйтөн аабыыга айымньылары талар.</p>	<p>1)«Энциклопедия Якутии»- Ф.Попов туһунан ааҕан билин. 2)Герой Попов туһунан ырыа.-нойосуус</p>	<p>20.09</p>	
	<p>6. Уйбаан Бахсылыырап. Умнар бырааппыт суох. Эдэр сирдьит.</p>		<p>с.37 ыйытыыларга бэлэмнэн.</p>	<p>24.09</p>	
	<p>7. А.Романова. Тэпсэ сылдыар отторбут: Бохсурҕан. Суорат от. Наталия Дмитриева. Пейзаж.</p>		<p>Ч.2 с.124, 130</p>	<p>27.09</p>	
	<p>8. <i>Кылаас таһынан аабыы.</i> Библиотекаҕа дьарык. Бэйэ аабыыта. А. Мецлер суруйуутунан. Берлини ылсыбыт пионер.</p>			<p>01.10</p>	
	<p>9. Айар бырайыак. Албан аатгаах биір дойдулаабым. Тылынан сурунаал. Айымньы Дойдутун кистэлэннэрэ. Билиини хонтуруоллааһын, бэрэбиэркэлээһин.</p>		<p>С.131 Т.Филиппова. Норуоту сомоҕолуур – хомус.</p>	<p>04.10</p>	

Ойуулуур-дьүһүннүүр эйгэбэ.

Кинигэ — киһи аймах билиитэ-көрүүтэ (5 чаас)

<p>Аабыыга умсугуйуу. Бибилэтиэкэ — улахан баай.</p>	<p>1. Кирири уруок. Тиэмэ сүрүн өйдөбүллэрэ: библиотека, каталог, аннотация. Биллиилээх дьон кинигэ туһунан урут уонна билигин этиилэрэ.</p>	<p>Тиэмэ аатыгар олобуран, туох туһунан айымньылар киирбиттэрин сабаҕалыыр. Библиотека, каталог, аннотация диэн өйдөбүллэри чопчу быһаарар. Аан дойдуга култуура сайдыытыгар кинигэ суолтатын туһунан сэхэргэхэр. Кинигэ туһунан этиилэри бөлөхтүүр. Туһааннаах тиэмэбэ кэпсээн толкуйдуур; бөлөххө иһитиннэрэр; баар холобурга олобуран</p>	<p>М.К.Аммосов, П.А.Ойуунускай тустарынан билии</p>	<p>08.10</p>	
	<p>2. Сахалыы бастакы кинигэлэр. Танара кинигэлэрэ. «Катехизис»</p>		<p>С.А.Новгородов туһунан билэн</p>	<p>11.10</p>	

	- сахалыы бастакы ааҕар кинигэ (1-кы, 3-с абзац).	сыаналыыр. Бөлөх үлэтигэр кыттар: иһитиннэриини бэлэмнээһингэ сөптөөх информацияны булар. Бэриллибит испиһэгинэн каталогунан сирдэтэн кинигэни талар.	кэпсииргэ бэлэмнэн.		
	3. Библиотекаҕа дьарык. Былыргы уонна билинни кинигэлэр тустарынан иһитиннэри бэлэмнээһин.		С.58-59 «Мин кинигэм» өйтөн суруйуу	15.10	
	4. Типографияҕа экскурсия (кэтэхтэн, виртуальной экскурсия). Кинигэ оҥоһуллуута.		С.60-61_тиэмэбэ тылынан айыы.	18.10	
	5. Айымныы Дойдугун кистэлэннэрэ. Билиини хонтуруоллааһын, бэрэбиэркэлээһин.			22.10	
Норуот өркөн өйө - уус-уран литература төрдө (10 чаас)					
Норуот тылынан айымныыта — кэлэр кэм кэрэһитэ. санаа.	1. Кириин уруок. Тиэмэ сүрүн өйдөбүллэрэ: остуоруйа, үһүээн, номох. Норуот тылынан айымныытын көрүннэрэ.	Тиэмэ аатыгар олобуран, туох туһунан айымныылар кирибитгэрин сабаҕалыыр. Араас норуот тылынан уус-уран айымныытын көрүннэрин араарар; уратыларын булан быһаарар. Таска уонна искэ ааҕар. Өс хоһоонун суолтатын быһаарар. Араас норуот өһүн хоһоонун тэнниир. Тиэмэлэринэн бөлөхгүүр. Өс хоһоонугар норуот ханнык сыаннаһа (ытык өйдөбүлэ) этиллэрин быһаараары ыйытыгыга суругунан хоруйдуур. Үһүээни хартыынанан кэпсиир. Үһүээни уонна остуоруйаны тэнниир. Хоһоонунан уонна кэпсээнинэн үһүээннэр тылларын тэнниир. Кубулуйбат уус-уран быһаарыылары булар. Тиэкиһи сиһилии кэпсиир. Салгыы туох буоларын сабаҕалыыр. Кинигэ быыстапкатын тиэмэтин быһаарар. Кинигэлэри тиэмэлэринэн наардыыр. Аахпыт остуоруйатыгар олобуран атын остуоруйаны айар. Дөһөрү кытта оруоллары наардыыр. Айымныыны инсценировкалыгыр. Улахамсыйыы, кингэни, кыана туттуу, тулуурдаах буолуу, эйэбэ дьулуһуу туһунан толкуйдуур. Бөлөбүнэн үлэбэ кытгар. Сценарий суруйарга матырыйаалы булар. Учебникка баар хонтуруоллуур үлэбэ олобуран, ситиһиилэрин	«Кинигэ уонна кемпуутэр»- билиигит кэцэт, лирицэт	25.10	
	2. Саха остуоруйата. Кырынаас кутуругун төбөтө хара буолбута. Казах остуоруйата. Ким түүлэ ордуга? Чукча остуоруйата. Кыыс уонна ыйдаҕа. Эһэни бултааһын.		«Ким түүлэ ордуга?» геройдары тэцнээ	08.11	
	3. Омоҕой баай, Эллэй Боотур. Майаҕатта Бэрт Хара. Ханнык үйэлэр баалларай?		«Майаҕатта таптыыр идэтэ» темаҕа аахпыттан суруй	12.11	
	4. Манчаары Хаппар уолугар аат биэрбитэ. Мария Федотова-Нулгынэт. Бөрө махтала.		1) Айымныыга сөптөөх өс хоһооннорун били. 2) Манчаары туһунан эбии «сахабьлыргы сэхэннэрэ уонна	15.11	

		сыаналанар уонна бэйэтин бэрэбиэркэлэнэр.	кэпсээннэрэ кинигэттэн бил		
	5.Библиотекаҕа дьарык. «Норуот тылынан айымньыта» быыстапка.		Быыстапка туһунан санаабын суруй	19.11	
	6.Биһиги театрбыт. Зинаида Иванова. Уустук үллэрийи. Остуоруйанан инсценировка.		Остуоруйанан инсценировка туруорарга бэлэмнэнии	22.11	
	7.Кылаас табынан аабы. Бэйэ аабыта. Чомо Дьөгүүр (саха былыргы сэхэнэ).		Дьэ кэргэнинэн аабы, сэхэргэһии. Таджик остуоруйата. Кахка көтөр.	26.11	
	8.Библиотекаҕа дьарык. Уус-уран литератураны төрүттээчилэр			29.11	
	9.Айар бырайыак. «Бөрө махталыгар» маарынныыр түбэлтэни айыы.		ситэрийи	03.12	
	10.Айымньы дойдутун кистэлэннэрэ. Билиини хонтуруоллааһын, бэрэбиэркэлээһин.			06.12	
Литературнай остуоруйа (6 чаас)					
Устар ууну сомоҕолуур уус тыл. Кэрэ киһи. Сизрдээх быһыы. Сизрдээх кэпсэтии. Атын омук айымньыта — атын култуура.	1. Кирири уруок. Тиэмэ сүрүн өйдөбүллэрэ: кинигэбэ сыанабыл, тылбаас айымньы. Оруолунан аабы.	Тиэмэ аатыгар олобуран, туох туһунан айымньылар киирбиттэрин сабаҕалыыр. Кинигэбэ сыанабыл, тылбаас айымньы чопчу өйдөбүллэрин быһаарар. Кинигэ быыстапкатын тиэмэтин уонна аатын быһаарар. Кинигэбэ сыанабыл суруйар. Бөлөбөр кинигэни биһиннэрэр; кинини сыаналыыр. Литературнай остуоруйа уратытын булар. Остуоруйа геройдарын характеристикалыыр; геройдар туох майгылаахтарын этэр. Араас суруйааччы остуоруйатын тэнниир. Суобаһын этэринэн олоруу, бэйэ туһугар олоруу, дьонно үтүөнү онорон олоруу диэн туһунан бөлөххө ырытыһар. Суруйааччы остуоруйатыгар маарыннатан		10.12	
	2. П.Ойуунускай. Мөккүөр.		Сөбүлээбит кэрчиккин өйтөн ааһарга бэлэмнэн	13.12	
	3. И.Федосеев. Чэрэс уонна Чөрөс (икки тиин).		Икки тиин туһунан туох санааба кэлбиккин кэпсээ	17.12	
	4. П.Ламутскай. Суор уонна бөрө.			20.12	

	Таджик остуоруйата. АҶа кэриэһэ.	бэйэ остуоруйатын айар. Хоһоонунан тиэкистэр уратыларын булар. Бөлөбүнэн үлэбэ ысыттар, атын дьону кытта биир тылы булар. Оруолларынан наардытыр. Айымньыны инсценировкалыыр. Кинигэбэ аннотациятын суруйар. Туһааннаах тиэмэбэ каталог онорор. Бэйэни бэрэбиэркэлэнэр уонна ситиһиилэрин сыаналыыр.			
5.	А.Пушкин. Саалтаан саар туһунан остуоруйа (быһа тарды).		Салбыытын барытын булан аах	24.12	
6.	БиблиотекаҶа дьарык. «Суруйааччылар остуоруйалара» быыстапка. Бэйэ аабыыта. Г.Х. Андерсен. КуһаҶан кусчаан. Дьиэ кэргэнинэн аабыы. Т.Сметанин. Эһэ туһунан остуоруйа.		Айар бырайыак. «Норуотгар остуоруйалара» тиэмэлэринэн каталог оноруу.	27.12	

Олонхо — төрөөбүт тыл кэрэтэ, өбүгэ үгэһэ (6 чаас)

Төрөөбүт тылбыт кэрэтэ — олонхо тылыгар. Олонхо — киһи аймах үччулаах айымньыта. Саха олобун сирэ.	1.	Кирии урук. Тиэмэ сүрүн өйдөбүллэрэ: олонхо ис хоһооно, айыы дьонун сирдээх майгыта, олонхо тыла.	Олонхо аабыллар уратытын тутуһан таска уонна искэ ааҶар. Олонхо үс дойдутун арааран кэпсиир. Олонхо геройдарын саналара уратыларын өйдүүр, үтүктэн ааҶар. Олонхо сүрүн санаатын, норуот тылынан уус-уран айымньытын саамай бөдөн айымньыта буоларын быһаарар. Олонхо тиэкиһиттэн ойуулуур-дүһүннүүр ньыма арааһын булар. Олонхо геройдарын характеристикалыыр: майгышарын хаачыстыбатын аатгыыр. Бэриллибит тиэмэбэ иһитиннэри онорорго сөптөөх информацияны ыстатыйаттан талар. «Олонхо бүтүннү олоххо суолтата тугуй?» тиэмэбэ иһитиннэри онорор. Худуоһунньук хартыынатан аахпыт олонхотугар сыһыаран ырытар. Учебникка баар хонтуруоллуур үлэбэ олобуран, бэйэтин бэрэбиэркэлэнэр, ситиһиилэрин сыаналанар. Олонхо тылдытыттан олук тыл суолтатын кэпсиир. Олонхо үс дойдутугар сыһыаннаах тыллары тылдыттан булар. Истибит уонна аахпыт кэрчикгэргэ сөп түбэһэр иллюстрацияны булар. Быһа тардыны тылынан ойуулуур.		14.01	
	2.	ЧабылҶан. Олонхоһут. Биһиги театрбыт. Олонхону туруоруу.		Өйтөн ааба үөрэни	17.01	
	3.	П.Ойуунускай. Дьулуруйар Ньургун Боотур. Кытай Бахсылааны ууска барыыта (Олонхотгон быһа тарды).		Кытай Бахсылааны уус сирин-уотун ойуулааһыны олоҶо тылынан кэпсээ	21.01	
	4.	<i>Кылаас табынан аабыы.</i> БиблиотекаҶа дьарык. «Олонхо — норуот тылынан айымньытын чыпчаала» кинигэ быыстапката.		<i>Бэйэ аабыыта. Айыы бухатыыра (талан).</i>	24.01	
	5.	Айар бырайыак. Олонхоһон мультфильм оноруу.			28.01	
	6.	Айымньы дойдутун кистэлэннэрэ. Билиини хонтуруоллааһын, бэрэбиэркэлээһин.			31.01	
Ойуулуур-дүһүннүүр эйгэбэ. В.Карамзин. Песня Ньургуна. МЛукина. Сахалыы натюрморт						

Үтө майгы — олох сүннэ (9 чаас)

Үтүө майгы.	1. Кирири уруок. Тиэмэ сүрүн өйдөбүллэрэ: эппиэтинэстээх буолуу, суобас. Айымньы ис номоҕо. Омуннаах остуоруйа.	Тиэмэ аатыгар олобуран, туох туһунан айымньылар кирибитгэрин сабаҕалыыр. Эппиэппиэтинэстээх буолуу, суобас диэн өйдөбүллэр сизэр-майгы өрүтгэрин быһаарар. Таска уонна искэ ааҕар. Ханнык геройдарга маарынныыры ырытыһар, дьүүллэхэр: дьонно ханнык хаачыстыбаларын сыаналыыбыт. Кэпсээн геройдарын характеристикалыыр; кинилэр майгышарын этэр. Кинилэр онорбуттарын быһаарар. Биир тиэмэҕэ суруллубут хоһоонунан уонна кэпсээнинэн тиэкистэри тэнниир. Маарынныыыр тиэкиһи онорор. Дьонно ордук ханнык хаачыстыбата сыаналанарын толкуйдуур. Тиэкис ис хоһоонун кытта өс хоһоонун тэннээн көрөр. Кинигэ быыстапкатын тиэмэтин уонна аатын быһаарар. Тиэмэнэн кинигэ испииһэгин онорор. Көрдөөх-күлүүлээх тиэкистэр уратышарын булар. Бөлөххө эппиэтинэстээх буолуу, хардарыта өйдөһүү, таптал, аһыны туһунан кэпсэтэр. Бөлөбүнэн үлэҕэ кытгар, биир тылы булар. Айымньы жанрын быһаарар: хоһоон, кэпсээн, остуоруйа. Оруолларынан наардытыр. Айымньыны инсценировкалыыр. Учебшпжа баар хонтуруоллуур үлэҕэ олобуран, ситиһиилэрин сыаналанар уонна бэйэтин бэрэбиэркэлэнэр.		04.02	
	2. П.Аввакумов. Тыал уонна икки киһи.		Ейтен суру – Арай мин тыал эбитим буоллар.	07.02	
	3. А.Кондратьев. Хомолто.		Хонообой уонна кыргыттар кэпсэтиилэрин орулуунан кэпсэтэ бэлэмнэни.	11.02	
	4. Т.Сметанин. Мэхээлэчээн булчут кэпсээннэрэ.		Мэхээлэчээн кэпсээннэрин кинигэттэн аах	14.02	
	5. П.Тобуруокап. Чаный Чабаан.		Чаный Чабаан уол туһунан кэпсиригэ бэлэмнэн	18.02	
	6. И.Данилов.Үтүө үгэс.		Саргы Куо. Аал кудук масты чэлгий. С.43-44	21.02	
	7. <i>Кылаас таһынан аабы.</i> Библиотекаҕа дьарык. Суруйааччылар — оҕолорго. Сизэн Чолбодук. Уоча. Н.П. Васильев. Инсэтэ иэдэппит.			25.02	
	8. Айар бырайыак. «Суобас — киһи сизэркилэтэ» - тулалыыр эйгэҕэ (дьиэ кыылыгар, үүнээйигэ, көтөргө) сыһыан. Төрөппүт муннааҕар, конференциятыгар бэлэмнэни (иһитиннэри, сценка о.д.а.).			28.02	
	9. П.Айымньы дойдутун			04.03	

	кистэлэннэрэ. хонтуруоллааһын, бэрэбиэркэлээһин.	Билиини				
Ойуулуур-дьүһүннүүр эйгэбэ. Э.Сивцев. Чэйдээһин. Е.Шапошников «Мэхээлэчээн булчут кэпсээннэ» иллюстрациялара.						
Ийэ литература барҕа баай. Кэрэ, киһи духуобунай эйгэтэ.	Олонхо дойдутун суруйааччылара (15 чаас)					
	1. Кирири урук. Тиэмэ сүрүн өйдөбүллэрэ: ойуулуур-дьүһүннүүр уус-уран ньымалар: мета-фора, сирэйдээн көрдөрүү, уус-уран быһаарыы, тэннээһин. Литературалары төрүттээччилэр.	Тиэмэ аатыгар олобуран, туох туһунан айымньылар киирбиттэрин сабаҕалыыр. Ойуулуур-дьүһүннүүр уус-уран ньымалар - метафора, сирэйдээн (ханалытан) көрдөрүү, уус-уран быһаарыы, тэннээһин өйдөбүллэрин чопчу быһаарар. К.Туйаарыскай, П. Тобуруокап айымньыларын билэр. Сөбүлээбит айымньытын өйтөн ааҕар. Таска уонна искэ ааҕар. Доргуччу ааҕарыгар хоһоону талар. Бэриллитбит тиэмэбэ иһитиннэри оҥорорго сөптөөх информацияны ыстатыйаттан талар. «Т.Сметанин остуоруйалара миэхэ туох суолталаахтарый» тиэмэбэ	С.132	Ирбэт Булуус үрүйэ.	07.03	
	2. Саха литературата. Өксөкүлээх Өлөксөй. Чыычаах ырыата. Үрэх эстиитэ. А.И. Софронов-Алампа. Күһүн кэлиитэ. Өрүс эстиитэ.	иһитиннэри оҥорор. Норуот уонна литературнай остуоруйалары тэнниир. Остуоруйа геройдарын характеристика-лааһын; кинилэр майгыларын хаачыстыбатын ааттыыр. Остуоруйа тиэкиһин сизэр-майгы өттүнэн быһаарар. Остуоруйаҕа баар аптаах тэриллэри ааттыыр. Остуоруйаҕа баар аптаах көмөлөһөөччүлэри ааттыыр. Литературнай остуоруйалары тэнниир. Живопись уонна литература айымньыларын тэнниир. Тиэкистэн ойуулуур-дьүһүннүүр уус- уран ньымалары - метафораны, сирэйдээн (ханалытан) көрдөрүүнү, уус-уран быһаарыыны, тэннээһини булар. Олору бэйэ санатыгар тутгар.	2 хартыыната уруһуйдаа – Сайын.Куьун.		11.03	
	3. Юкагир литературата. Тэки Одулок. Ойуун тыалы түһэрэр.	Хартыыннанан кэпсээн оҥорор; бөлөххө кэпсиир. Историческай ырыа уратытын булар. Оруолунан ааҕар. Тиэкис сүннүнэн ыйытыы биэрэр. Салаа матырыйаалларыгар олобуран экскурсия бэлэмниир. Тиэкиһи сиһилии уонна кылгатын кэпсиир. Бөлөбүнэн	Г.Васильев.Тэки Одулок.с.212		14.03	
	4. Эбээн литературата. Николай Тарабукин. Оҕо эрдэхтээҕим.		Д.Кириллин. Ник.Тарабукин туьунан бил.с.123		18.03	
	5. П.А. Ойуунускай. Тураах тууһута.		С.58 соруудахха бэриллитбит этиини ырыт, ейтенаах		21.03	
	6. Суорун Омоллоон. Харанаҕа тыкпыт сырдык.		Н.Дмитриева. Мэтириэт. Аах.с.124		04.04	
	7. Амма Аччыгыйа. Куйуур.		Балыктааһын угэстэрин бил.		08.04	
	8. Күннүк Уурастырап. Кыһын кэлиитэ.		Хоьоону ейтен ааьарга уерэн		11.04	
	9. Элэй. Таптыабын ийэни.		Айар улэ – Ийэм		15.04	

		үлэбэ кытгар, атын дьону кытга биир тылы булар. Оруоллары наардыр. Айымньыны инсценировкалыр. Бэйэни бэрэбиэркэлэнэр уонна ситиһиилэрин сыаналыыр.	барахсан		
10.	С.П. Данилов. Ыһыахха ыңгырыы. Кыһыннаах кыраайбар.		Саха сири кыһынын туьунан хоьуйан суруй	18.04	
11.	Софр. Данилов. Ытыты турар чаран.			22.04	
12.	П.Н. Тобуруокап. Күөрэгэйдии көрсүһүү. Чабырҕахтар.			25.04	
13.	И.М. Сосин. Махтала суох.		И.Гоголев. Ньургуйун.- ньургуйунтыллыыт ын кэпсээ. с.97	29.04	
14.	Библиотекаҕа дьарык. Саха сири суруйааччыларын мэтириэттэрэ уонна хаартыскалара.		Ойуугун ситэр.	02.05	
15.	Айар бырайыак. «Ааҕар кинигэ» онорорго испииһэк оноруу; киирбит айымньыларга бэйэ ойуутун айыы. Айымньы Дойдутун кистэлэннэрэ. Билиини хонтуруоллааһын, бэрэбиэркэлээһин.			06.05	
Ойуулуур-дьүһүннүүр эйгэбэ. А.Осипов. Кулаковскай-Өксөкүлээх Өлөксөй. Саха норуотун суруйааччылар. Э.Сивцев. Суруйааччы Алампа Софронов. Кыайыы. П.Романов. Ыһыах. В.Карамзин. Кумысопитие. Н.Курилов. Саҥа сиргэ. Муняхит. О.М. Ковалевский. Оленьи гонки.					
1.	Литература — тыл искусствота. Литературнай аабыыга барбыты түмүү.			13.04	
2-3.	Олохтоох суруйааччы айымньыта			16.05 20.05	
4.	Сыллаабы хатылааһын			23.05	
5.	Сайыщы соруудахтар.			27.05	